

HET RADIOMERK VELORA

Gidi Verheijen

In de afgelopen jaren verscheen in radioforums enkele malen een oproep om informatie over toestellen van het vermoedelijke merk Velora. In de discussie werd een link gelegd naar een fabriek in Barendrecht met de naam Velo. Op grond van de bouw van de kastjes en de manier waarop het chassis in die kastjes was gemonteerd, zagen sommige verzamelaars er zelfbouwtoestellen in.

Een zoektocht naar de oorsprong en geschiedenis van Velora en naar toestellen van dit merk in verzamelingen leverde onderstaand artikel op.

FABRIKANT VELO

De geschiedenis van Velo gaat terug naar het begin van de vorige eeuw. Wasmachines zijn dan een luxe-artikel en van import uit Amerika afkomstig. Johan Maurits Bosch zet, samen met E. van Driesum, een eigen productie van wasmachines op en betreft daarvoor de ruimte in een fietsenfabriek aan de Willemskade in Schiedam.

Een proefmodel maakt gebruik van een houten kuip en voor de aandrijving van de constructie doen een fietsketting en het tandwiel van een fiets dienst. Het is dan ook niet helemaal vreemd dat de onderneming later de naam Velo Wasmachine Maatschappij aanneemt ('velo' is het Franse woord voor fiets). Velo opent, verspreid over het hele land, eigen winkels en brengt de wasmachines op deze manier dicht bij de klanten. Velo richt ook zusterondernemingen op in België en Frankrijk. Na diverse verhuizingen vestigt het bedrijf in 1928 zijn hoofdkwartier en productiefaciliteiten definitief in Barendrecht.

Nadat compagnon Van Driesum wegens zijn leeftijd uittreedt, komt Cornelis Maurits Bosch, de broer van oprichter J.M. Bosch, de directie versterken. Oprichter Bosch overlijdt vlak na de bevrijding van ons land. Zijn zoon Harry Maurits Bosch neemt dan de leiding over.

Voor de productie van de houten waskuipen beschikt Velo over een eigen houtverwerkingsafdeling, waarin kolossale stammen van teakbomen tot duigen voor de kuipen verwerkt worden. In diezelfde houtverwerkingsafdeling begint Velo ook met de productie van meubels, zoals bankstellen, eethoeken en kasten, die ook in de eigen winkels verkocht worden. Volgens een inschrijving in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel in Rotterdam van augustus 1938 is de doelstelling van de onderneming dan de verkoop van wasmachines, wringmachines, mangels, wringerstandaards en waterfornuizen, en behalve van de al eerder genoemde meubelen ook nog van diverse andere producten, waaronder radiotoestellen.

Het duurt tot na de bevrijding voordat Velo in de houtverwerkingsafdeling begint met de productie van radiokasten, geïnspireerd door de afnemende vraag naar houten waskuipen. Deze radiokasten zijn niet alleen bestemd voor de eigen Velora-toestellen, maar ook voor gevestigde radiofabrikanten, zoals Philips, Waldorp (later Fridor) en Pye. Voor Philips maakt Velo luxe kasten voor radiogrammofooncombinaties. Velo slaagt er na enige tijd in de hiervoor vereiste kwaliteit te realiseren en de leveringen lopen daarna op tot het niveau van 1000 tot 2000 stuks per week. Dan besluit Philips dat het aantrekkelijker is de radiokasten zelf te maken.

De productie van radiokasten (voor Velo zelf en voor derden) speelt zich waarschijnlijk af in de periode 1946-1955. De be-

eindiging van deze activiteit betekent niet het einde van de betrokkenheid van Velo bij de bedrijfstak radio, want aansluitend gaat Velo in zijn winkels radio's en ook TV's van andere merken (Philips) verkopen.

Uitstalling in een Velo-winkel in Brielle, met diverse Philips-toestellen, maar ook een Velora V25 (onderste rij rechts). Foto archief Velo.

In 1951 bestaat het bedrijf 50 jaar. Op dat moment ligt de productie van wasmachines op het niveau van ca. 50.000 stuks per jaar. Het personeel omvat dan ongeveer 250 medewerkers. In de jaren vijftig treedt een duidelijke verandering in de markt voor wasmachines op. Wasmachines worden geavanceerder en de concurrentie neemt toe. Velo schakelt daarom over van eigen productie naar import.

Een resultatenanalyse van Velo door het Economisch-Technologisch Instituut voor Zuid-Holland laat zien dat in 1950 de wasmachines het meest aan de omzet bijdragen (42%). De meubels komen dan op de tweede plaats met 33% en daarna volgt de bedrijfstak radio (12%). In 1958 is die laatste bedrijfstak zelfs goed voor 16%, maar het grootste deel daarvan (10%) komt dan wel voor rekening van TV-toestellen (Philips).

In het volgende decennium valt het besluit de winkels te sluiten en de winkelruimtes te verhuren. Die verhuur van winkel-

vervolg vanaf pagina 172

ruimtes is vandaag de dag trouwens nog steeds de activiteit van de onderneming Velo Beheer. De wasmachinefabriek wordt in 1978 uiteindelijk verkocht. De fabriek raakt daarna nog een paar keer in de handen van andere eigenaren.

In 1951 treedt Jan Visser, 15 jaar oud, in dienst van Velo. Hij begint op de tekenkamer en klimt geleidelijk aan op tot de functie van bedrijfsleider en later van directeur. Hij herinnert zich bijzonderheden uit de beginjaren van de productie van radiokasten en weet nog dat de kastjes voor de Velora-toestellen van Barendrecht naar Waldorp (c.q. Waldorp-Fridor) in Den Haag gingen. Medewerkers van Waldorp bouwden het binnenwerk van een Philips-toestel in het kastje, dat vervolgens weer naar Velo terug ging voor verkoop in de diverse winkels.

Een oud-medewerker van de firma Vanandel in Rotterdam wist mij te vertellen dat in het begin van de jaren vijftig in dat bedrijf het chassis van Pye-TV's in Velo-kasten werd ingebouwd. Het gereede product werd vervolgens naar de verkooppunten verstuurd.

De kleinzoon van de oprichter, net als zijn vader Harry Maurits Bosch geheten, meent zich te herinneren dat zich op de eerste verdieping van het Velokantoor aan de Achterzeedijk een montageafdeling bevond, waar meisjes de radiochassis in de radiokasten monteerden. Wellicht is er dus ook een tijd geweest dat de montage van de chassis door Velo zelf werd uitgevoerd.

HET RADIOMERK VELORA

De archieven van Velo bevatten weinig specifieke informatie over de productie van Velora-toestellen en dat geldt ook voor andere bronnen. Ondanks uitgebreid speurwerk zijn er geen advertenties of brochures van Velora-radio's gevonden.

Seizoen	DIVERSEN	Inr. prijs
	VELORA	
1949/50	5 A-U	5
	64 B	5
	94 A	5
1951/52	15 V	15
1952/53	V 25	5
	415	15
	425	15

Fragment van de omslag van het 'Inruilschema' van de N.V.R.D. uit 1963 en de tabel daarin met Velora-types.

Slechts één bron leverde informatie op over Velora-types en wel het boekje voor de radiohandelaren 'Inruilschema voor gebruikte radio- en televisie-ontvangtoestellen'. Dat boekje vermeldt in totaal 8 verschillende types die volgens de ta-

bel in de seizoenen 1949/50, 1951/52 en 1952/53 uitgebracht zouden zijn.

Van enkele types is met zekerheid vastgesteld dat ze nu nog in verzamelingen aanwezig zijn. Het betreft de types 5A, 64B en V25.

Het 'Inruilschema' begint dus met het seizoen 1949/50, maar er zijn aanwijzingen dat al eerder Velora-toestellen zijn geproduceerd. Zo is op de onderkant van een Velora-radio de datum 12 september 1947 gestempeld. Het betreft hier een exemplaar met een ingebouwd chassis van de Philips 209U en is vermoedelijk van het type 64B.

Een probleem bij het identificeren van Velora-toestellen in verzamelingen is dat er doorgaans geen of een slechts nauwelijks leesbare type-aanduiding aanwezig is.

In verzamelingen zijn in totaal 21 Velora-toestellen aangetroffen, met zeven verschillende behuizingen. De betreffende zeven modellen worden hierna besproken.

Velo 208U uit de collectie van de Barendrechtse Historische Vereniging.

MODEL 1 (TYPE VELO 208U)

In totaal zijn twee exemplaren gevonden van het afgebeelde model, met het chassis van de Philips 208U. Eén exemplaar is in het bezit van de Barendrechtse Historische Vereniging en was oorspronkelijk het eigendom van H.M. Bosch, zoon van de Velo-oprichter. Op de afstemschaal staat 'Herrijzend Nederland' vermeld. Dat doet vermoeden dat het een toestel (althans een schaalte) van kort na de bevrijding is. Op de achterwand is een plakstrook aangebracht, waarop alleen maar '208U' en het nummer 'H 76567' zichtbaar zijn. Het vermelde nummer is niet hetzelfde als het chassisnummer. Het is wel met rood potlood op de achterkant van het chassis (208U-05) aangebracht.

Het tweede exemplaar (208U-08), in het bezit van verzamelaar Gino Valent, heeft ook een plakstrook, maar daarop is een stempel zichtbaar met de vervaagde tekst 'VELO'. In dat stempel staan heel goed leesbaar de aanduidingen '208U' en '178189'. Het laatste nummer is in dit geval wel gelijk aan het chassisnummer. 'Herrijzend Nederland' staat hier overigens niet op de afstemschaal.

De kastjes meten ongeveer 25,5x17,5x13,5 cm (b x h x d) en zijn voorzien van houten knopjes. Anders dan alle overige getraceerde toestellen, draagt geen van beide toestellen een licentieplaatje. Te oordelen naar het ingebouwde chassis zou dit model wel eens het oudste Velo-radiotoestel kunnen zijn. Alle andere aangetroffen bevatten namelijk een chassis van een jongere datum.

MODEL 2 (TYPE VELORA 64B)

Van het afgebeelde model zijn drie toestellen in verzamelingen aangetroffen, alle drie met een ingebouwd chassis van een Philips 209U-05 en ook alle drie voorzien van een Philips-licentieplaatje. Alle hierna te bespreken toestellen hebben overigens een Philips-licentieplaatje op het chassis en op de achterwand (indien deze laatste tenminste nog aanwezig is).

Velora 64B met ronde luidsprekergrille. Collectie Radio Amateur Museum.

Eén van de drie toestellen is aan de achterzijde voorzien van een typische Velora-plakstrook, die we verder ook bij de modellen 3 en 4 aantreffen. Op deze plakstrook staat, moeilijk leesbaar en met de hand aangebracht, de type-aanduiding 64B.

De maten van de kastjes zijn ongeveer 26,5x26,5x15 cm en de knoppen zijn van hout. Pootjes zijn soms wel en soms niet (meer) aanwezig.

Behalve een schema van de buizenbezetting en de type-aanduiding is er op de plakstrook ook plaats ingeruimd voor een aantekening achter een letter E en een letter V. Ook die aantekening is met de hand ingevuld.

Het achter de E ingevulde nummer is meestal gelijk aan het chassisnummer van het ingebouwde toestel; in andere gevallen is de betekenis van het nummer niet duidelijk. Het nummer achter de V is in één enkel geval gelijk aan het chassisnummer, maar in andere gevallen gelijk aan het nummer op het licentieplaatje.

MODEL 3 (TYPE VELORA 64B)

Van model 3 zijn de meeste exemplaren in verzamelingen aangetroffen: 10 stuks. Indien hier een type-aanduiding op de plakstrook te ontwaren is, is dat ook 64B. Het is niet duidelijk waarom een toestel met een totaal verschillend kastje dezelfde type-aanduiding heeft meegekregen. Mogelijk heeft Velo het zich hier niet al te moeilijk gemaakt, want dit model kent ook nog eens drie verschillende ingebouwde chassis. Behalve het chassis van de Philips 209U-05 vinden we hier ook de chassis van de BX272U-06 en BX281U-08.

De maten van het kastje zijn ongeveer 34,5x27x15,5 cm en de knoppen zijn van bakeliet.

Pootjes zijn niet altijd meer aanwezig.

Velora 64B met rechthoekige luidsprekergrille. Collectie en foto Karsten van 't Hof.

Velora 64B, achterzijde met chassis van de Philips 209U. Collectie Je-roen Landman.

Bij zowel model 2 als model 3 (beide type 64B) vinden we dus chassis van het Philips-type 209U-05. Volgens het specificatieblad van de Philips 209U is de versie 209U-05 een aan Waldorp geleverd chassis, gebaseerd op de versie 209U-02 (dat wil zeggen de standaardversie, maar dan met een MF van 452 in plaats van 468 kHz). Dit zou kunnen aansluiten bij het feit dat Waldorp voor Velo een chassis inbouwde in de Velora-kastjes. Het genoemde specificatieblad vermeldt echter ook een versie 209U-06, zijnde het chassis van versie 209U-19 en die is weer gelijk aan versie 209U-02 met enkele speciale voorzieningen, zoals een veiligheidscontact. Bij deze versie 209U-06 vermeldt het specificatieblad expliciet 'Velo'. Het is dus aannemelijk dat deze versie ook in Velora-toestellen is toegepast. Deze versie is bij dit onderzoek echter niet gesignaleerd, mogelijk omdat het aantal getraceerde toestellen te beperkt is.

MODEL 4 (TYPE VELORA 64B)

Model 4 is driemaal gesignaleerd. In twee gevallen is op het Velora-label ook nu weer het type 64B ingevuld. Die aanduiding is alleen maar met speciaal licht, onder de juiste hoek, en met een loepje waar te nemen. Evenals bij het voorgaande model moeten we vaststellen dat een toestel in een heel afwijkend kastje weer dezelfde type-aanduiding 64B gekregen heeft.

Velora-toestel met ingebouwde Philips BX281U. Collectie Jan Hamers.

Bij dit model is verder het chassis ook nog eens compleet verschillend van de voorgaande modellen. Hier is namelijk een Philips BX281U-08 ingebouwd. De buizenset is de bekende set UCH21 (2x), UBL21 en UY1N, die ook bij alle hiervoor beschreven modellen is toegepast.

De maten van het kastje zijn ongeveer 34x24x19,5 cm.

MODEL 5 (TYPE VELORA V25)

Model 5 is het type V25 en is maar één keer in een verzameling aangetroffen. Dit toestel is wel te vinden op de hiervoor afgebeelde foto van de Velo-winkel in Brielle en staat ook nog op een familiefoto uit 1954. Het is met de maten 43x29x19 cm het grootste Velora-toestel. De V25 verschilt niet alleen uiterlijk sterk van voorgaande modellen. In de V25 is het chassis van de NSF H282U geplaatst, met een buizenset van het rimlock-type: UCH42, UAF42, UBC41, UL41 en UY41. Hier is nog een magisch oog aan toegevoegd.

Velora V25 op een familiefoto uit 1954 met de toen zevenjarige Alie Zwiggelaar.

Velora V25. Collectie Barendrechtse Historische Vereniging.

Ook van de NSF H282U is geen specificatieblad (met eventuele verwijzingen naar Waldorp en/of Velo) gevonden.

Fragment van de achterwand van de Velora V25 met Philips licentieplaatje.

MODEL 6 (TYPE VELORA 5A)

Het toestel van het type 5A (duidelijk vermeld op de achterwand) is opgemerkt en gefotografeerd door John Hupse in het Radiocafé in Wormerveer. Meer exemplaren van dit type zijn niet gevonden of aangemeld. Net als bij het type V25 is in het kastje het chassis van een NSF H282U, met bijbehorende rimlockbuizen, ingebouwd en zijn NSF-knoppen toegepast. De maten van het kastje zijn 35x25,5x20 cm. Op het front is een blauw Velora-embleem zichtbaar.

Fragment van de afstemschaal van de Velora V25 met Velora-embleem en typische NSF-knop.

Velora 5A uit het Radiocafé in Wormerveer, afkomstig van de in 2008 overleden Ton Damstra. Foto John Hupse.

Chassis van de NSF H282U in de Velora 5A. Foto John Hupse.

Het kastje heeft een wel heel bijzondere en opvallende vormgeving door de aanwezige knik in het front. Kleinzoon H.M. Bosch herinnert zich dit toestel als het kastje met de "deuk". Bij de NSF H282U is de luidspreker, zoals gebruikelijk, naar

voren gericht. In dit Velora-toestel is de luidspreker echter naar boven gericht.

MODEL 7 (TYPE VELORA 7)

Ook van het laatste model is maar één exemplaar aangetroffen. Er is helaas geen achterwand meer bij aanwezig en het blijft dus gissen naar het type. Om het toestel voorlopig te benoemen heb ik het de benaming Velora 7 gegeven.

Net als bij de voorgaande twee modellen is gebruik gemaakt van het chassis van de NSF H282U en evenals bij de V25 is een afstemmoog toegepast. En ook nu weer springen de NSF-knoppen en het blauwe Velora-embleem in het oog. De kast meet 43x26x19 cm.

Het ontwerp van de kast heeft wel wat gelijkenissen met het type 5A: een knik in het front en een naar boven gericht luidspreker.

BESLUIT

De tabel in het 'Inruilschema' van de N.V.R.D. leert dat er in elk geval 8 officiële Velora-types in de handel gebracht zijn. Van deze 8 types zijn er bij dit onderzoek 3 met zekerheid in verzamelingen aangetroffen (Velora 64B, V25 en 5A). Verder is er een model gevonden dat met Velo 208U is aangeduid en een model met de voorlopige type-aanduiding Velora 7.

In de toestellen van Velo zijn chassis van Philips en NSF ingebouwd, te weten de Philips 208U (1944/1945), de 209U uit 1946, de BX272U uit 1947, de BX281U uit 1948 en de NSF H282U uit 1950 (dateringen volgens 'Staleman'). Deze tijdsvolgorde wordt evenwel niet geheel weerspiegeld in de seizoensvolgorde van de in het 'Inruilschema' vermelde types. Het aantal voor dit onderzoek getraceerde toestellen is echter te klein om hier harde conclusies aan te kunnen verbinden.

Graag wil ik de heren J. Visser, H.M. Bosch en C.H. van Hellemond (Velo Beheer) en de medewerkers van de Barendrechtse Historische Vereniging bedanken voor de medewerking bij het verzamelen van gegevens. Ook alle verzamelaars die mij gegevens over hun Velora-toestellen hebben verstrekt ben ik bijzonder erkentelijk.

REFERENTIES

1. Nationaal Archief, Handelsregister Rotterdam (1921-1970), inventarisnr. 1340, dossiernr. 53626
2. Gemeentearchief Rotterdam, Archief Velo Wasmachine Maatschappij B.V., toegangsnr. 1264 (nog niet ontsloten archief)
3. 'Inruilschema voor gebruikte radio- en televisie-ontvanger-toestellen', uitgave 1963, N.V.R.D. (Nederlandse Vereniging van Radio Detailhandelaren)

Alle foto's van radiotoestellen zijn door de auteur gemaakt, tenzij anders vermeld.